

Átmenetek

Negyedévenként megjelenő folyóirat. 1990/2. Szerkeszti a csíkszeredai Kommunikációs Antropológia Munkacsoport.

A Kommunikációs Antropológia Munkacsoport (KAM) folyóiratának második száma — az elsőhöz híven — világos szerkesztői koncepciót valósít meg. Egyrészt: újabb betekintést nyújt a csíkszeredai antropológusok műhelyébe, törzsanyagát ugyanis a KAM tagjainak tanulmányai, kritikái és recenziói képezik. Másrészt: az itt közölt interjúk, könyvismertetések révén a munkacsoport szemléletét a tudományág egyetemes összefüggéseibe ágyazva világítja meg. A folyóirat anyaga — akárcsak az első számé — összességében a társadalmi jelenségek értelmezésének a mi szűkebb világunkban szokatlan módszerét példázza. Olyan szemléletmódot érvényesít, mely az egyetlen célon, a tudományos megismerésen kívül nincs tekintettel más — ideológiai vagy egyéb — szempontokra.

De hát ez természetes — mondhatná valaki —, a tudománynak ilyennek kell lennie. Csakhogy Kelet-Európában és különösen itt, kisebbségi körülmények között, a társadalomtudományokat tudományon kívüli szempontok is vezérelték: az elnyomó hatalom súlya és a vele szembeszegülő csoportérdekek egyaránt befolyásolták a kutatói tevékenységet. Az egyik oldal tiltott (korlátozva a kutatásokat), a másik oldal arra készítetett, hogy a tudomány valamilyen a veszélyeztetett csoport identitásának erősítője legyen. Nálunk a társadalomtudományok egy részét, például a néprajzot, már hetven évvel ezelőtt úgy határozták meg, mint a kisebbséget „megtartó” diszciplínát, s ennek megfelelően

művelték Erdélyben mind a mai napig. Következésképpen a néprajz elsősorban azon értékek leíró számbavétele lett, amelyek a nemzeti hagyományok folytonosságának tudatát voltak hivatva megerősíteni. A mindennapi élet s a mindennapi életben lejátszódó változások megismerése így alárendelődött annak az ideológiai funkciónak, amit e tudomány művelői — kényszerűségből vagy küldetésstudatból — magukra vállaltak: az identitás igazolásának.

Nos, ezt a funkciót utasítja el kezdettől fogva a KAM, ez az, amire nincs tekintettel. És ez a szigorúság a társadalmunkról és kultúránkról kialakított eddigi kép újraértelmezésére is kényszerít. De csak így kerülhetünk szinkronba saját korunkkal: ha belátjuk, hogy a társadalomtudományoknak a közvetlen „érdekeltség” szempontját meghaladva, a reflexió magasabb szintjén kell értelmezniük azokat a helyzeteket, melyekben maga a kutató is „benne van”. Például azt a helyzetet, mely az „emlékeztetési gyakorlatban” termelődik, amikor az emlékezőt a kutató irányítja a maga kérdéseivel s ennek megfelelően az emlékezés az ő elváráshorizontjához igazodik. Magyarai Nándor László tanulmánya (*Emlékkockák*) alapos elemzésnek veti alá ezt az emlékeztetési gyakorlatot, melyben az emlékek tényvonatkozása, dokumentáris funkciója elvész a kérdező és a kérdezett között szövődő kommunikációs viszonyban; az ilyen emlék nem kezelhető többé információként, hiszen már maga is egyfajta értelmezés. Ez a tanulmány, mint Bíró A. Zoltán megjegyzi, arra figyelmeztet, hogy ezek az emlékezések „csakis akkor segíthet-

nek a vizsgált kultúra »kiolvasásában«, ha jártasak vagyunk az emlékezési és emlékeztetési helyzetek antropológiájában”.

Az antropológiai szemléletmód érvényesítésével kerülhető csak el, hogy a társadalmi valóságról alkotott képet ne a kutatók prekoncepciói által meghatározott séma helyettesítse. A KAM a folytonos kritikai önreflexió igényét állítja szembe a többé-kevésbé ideologikus előfeltevésekkel, melyek például a népi kultúra kutatásában még ma is kísértenek. Az antropológus Niedermüller Péterrel készített interjú többek között ezeknek az ideologikus előfeltevéseknek a kelet-európai rendszerek által meghatározott társadalmi háttérét világítja át, és rámutat a tudományos paradigmaváltás szükségességére, melynek során a „népszolgálat” hamis tudatát a reális népismeret igénye váltaná fel. Mint mindig, a KAM most is érzékeny pontokat érint, illúziókat rombol, egy jóhiszemű értelmiségi éthoszt kérdőjelez meg a korszerű tudo-

mányosság nevében. Ez a kritikai attitűd nyilatkozik meg Gagyí Józsefnek a Nagy Olga könyvéről (*A törvény szorításában*) írott ismertetésében.

A Munkacsoport folyóiratában most is világosan jelen van az a szellemi erőtér, mely szemléletüket alakította és tovább alakítja: a Victor Karadyval készített interjú, a *Tallózó* és a *Szemle* rovat, mely Gehlen, Bourdieu, Baudrillard egy-egy munkáját ismerteti, arra vall, hogy a KAM nagy tekintélyektől nyeri a folytonos megerősítést: helyes úton halad. A folyóirat *Kutatói műhelye* Fejős Zoltán *Folklór és turizmus* című kritikai tanulmányát, a *Jegyzetek* rovat a csoport tagjainak tévénaplóját közli. Nem hiányzik az elsődleges forrásanyag sem: Oláh Sándor folytatja egy „oral history” közlését, Gagyí József a *Téli naplót*. Az információkban gazdag folyóiratszámot két vers és Szentés B. Lajos—Bodó Julianna fotóesszéje teszi levegőssé.

Cs. Gyímesí Éva